OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

Hallinto- ja ohjausosasto
Niina Puolusmäki, budjettineuvos

3.10.2025

Eduskunnan lakivaliokunta

Lisäselvitys

Viite: Oikeusministeriön lausunto hallituksen esityksestä (HE 99/2025 vp) valtion talousarvioksi vuodelle 2026

Oikeudenhoidon selonteon tavoitteiden toteutuminen, oikeudenhoidon seurantaselonteko ja sisäisen turvallisuuden selonteko

Valtioneuvoston selonteossa (VNS 13/2022 vp) oikeudenhoidosta käsiteltiin laajasti oikeudenhoidon toimintaedellytyksiä, kehittämismahdollisuuksia ja tavoitteita. Selonteossa todettu nykyisten tehtävien rahoitusvaje, jonka korjaamiseen on osoitettu valtion talouden kehyksissä pysyvää rahoitusta (75 milj. euroa). Vuonna 2026 talousarvioesitykseen sisältyy korkeampi 80 milj. euron **selontekorahoitus**, joka sisältää myös ruuhkanpurkurahoitusta. Vuoden 2022 oikeudenhoidon selonteon määrärahatarpeissa ja tavoiteasetannassa ei ole otettu huomioon poliisin oikeudenhoidon selonteon antamisen jälkeen saamia lisäresursseja ja niiden heijastevaikutuksia oikeudenhoidon toimijoille.

Talousarvioesitys sisältää oikeusministeriön pääluokkaan leikkauksia yhteensä noin 30,2 milj. euroa, joista virastojen **toimintamenosäästöä** on 23,8 milj. euroa. Perustuen talouspoliittisen ministerivaliokunnan linjauksiin helmikuussa 2024, uusiin lainsäädännön toimeenpanotehtäviin ei pääsääntöisesti kohdisteta lisäresursseja, mikä kiristää virastotalouden liikkumavaraa ja lisää säästöjen ohella tarvetta tehostaa tehtävien hoitoa tai luopua tehtävistä.

Vuoden 2026 talousarvioesitys ei sisällä resursointia sisäisen turvallisuuden selonteon osalta. Hallitusohjelman mukaan rikosprosessiketjun rahoitusta tarkastellaan kokonaisuutena, jotta pullonkauloja ei synny. Poliisin toiminnan tehostaminen jo saadun aikaisempien lisärahoituksen myötä ja sisäisen turvallisuuden selonteossa esitetty poliisien vahvuuden edelleen kasvattaminen tulee vaikuttamaan oikeudenhoidon toimijoihin. Poliisin toimien tehostuessa asioita saapuu syyttäjälle syyteharkintaan huomattavasti aiempaa enemmän, mikä heijastuu koko oikeudenhoidon toimintaketjuun. **Kokonaisuudessaan vuonna 2026 oikeudenhoidon lisärahoitus pitää oikeudenhoidon toimintakykyisenä,** vaikka säästöt ja uusien tehtävien hoito ilman lisäresursseja kiristävät virastotalouden pelivaraa ja edellyttävät tehokkaita toimenpiteitä toiminnan tehostamiseksi. Pidemmällä aikavälillä oikeusministeriön pääluokkaan kohdistuvien säästöjen määrän kasvu (40 milj. euroon), poliisin toimintaan jo kohdistettu lisärahoitus ja sisäisen turvallisuuden selonteossa (VNS 6/2025 vp) ehdotettu ylivaalikautinen tavoite poliisin operatiivisen henkilöstön määrän lisäämiseksi ovat omiaan vaikuttamaan oikeudenhoidon selonteon tavoitteiden toteutumiseen. Sisäisen turvallisuuden selonteossa esitetty poliisien määrän lisääminen johtaa väistämättä koko rikosprosessiketjun kuormituksen kasvuun asiamäärien lisääntymisen johdosta, mikä vaikuttaa suoraan syyttäjien, tuomioistuinten, oikeusavun, Ulosottolaitoksen, Oikeusrekisterikeskuksen ja Rikosseuraamuslaitoksen työmäärään.

Kokonaisuudessaan toimintaympäristö on muuttunut ensimmäisen oikeudenhoidon selonteon valmisteluvaiheesta, ja yhä enemmän tarvitaan yhteistyötä eri ministeriöiden ja viranomaisten välillä resurssien ja toiminnan järkevässä kohdentamisessa. Esimerkiksi poliisin rikostorjunnan tehostuminen tuo kuluvana vuonna arviolta 10 000 asiaa lisää syyttäjille vaikuttaen edelleen oikeusapuun, tuomioistuimiin ja Rikosseuraamuslaitokseen. Lisäksi esimerkiksi maahanmuuttoviraston ruuhkanpurku vaikuttaa hallintotuomioistuimiin ja Digi- ja väestötietoviraston ruuhkanpurku edunvalvonnan asiakasmääriin. On erittäin tärkeää, että resurssien kehittymistä rikosasioiden ja hallintoasioiden viranomaisketjuissa tarkastellaan kokonaisuutena, jotta pullonkauloja ei eri käsittelyvaiheissa syntyisi.

Hyvin toimiva oikeudenhoito on oikeusvaltion perusta. Luottamus oikeusvaltioon on keskeistä yhteiskunnan yhtenäisyyden, demokraattisen toimintakulttuurin, yhteiskuntarauhan ja kansantalouden kannalta. Rikosprosessiketjun eri vaiheiden toimivuus on keskeistä oikeusturvan ja yhteiskunnan turvallisuuden ja siten sisäisen turvallisuuden pitkäjänteisen kehittämisen kannalta.

Oikeudenhoidon seurantaselonteko tullaan antamaan eduskunnalle syksyllä 2026 ja selonteossa tullaan arvioimaan aikaisemman selonteon tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumista.

Rikosuhripäivitys ja uhrien tukipalvelujen rahoitus

Talousarvioesityksessä oikeusministeriön avustusmomentilta 25.01.50 esitetään kohdennettavaksi yhteensä 6,16 miljoonaa euroa avustuksiin rikosten uhrien tukipalveluja tuottaville yhteisöille. Talousarvioesitys sisältää 700 000 euron määrärahalisäyksen uhrien tukipalveluiden rahoituksen vahvistamiseen. Määrärahojen mitoituksen muutoksessa näkyy myös eduskunnan vuoden 2025 talousarvion käsittelyn yhteydessä tekemän kertaluonteisen lisäyksen poistuminen.

Peruste määrärahan lisäykselle on rikosuhrimaksujen korottaminen vuoden 2026 alusta (EV 24/2025 vp, 323/2025 vp). Maksujen nostamista koskevan hallituksen esityksen (HE 220/2024 vp) mukaan rikosuhrimaksujen korottamisen tavoitteena on turvata rikoksen uhreille tarpeellisten tukipalvelujen saatavuutta. Lain muutos myös tukee varautumista lähivuosina täytäntöönpantaviin uusiin EU:n velvoitteisiin, jotka vaikuttavat tukipalveluilta vaadittavaan vähimmäistasoon ja palveluiden rahoitustarpeisiin. Merkittäviä uusia velvoitteita sisältyy naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjumisesta 14.5.2024 annettuun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviin (EU) 2024/1385 (ns. NKV-direktiivi) sekä 13.6.2024 annettuun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviin (EU) 2024/1712 ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta sekä ihmiskaupan uhrien suojelemisesta annetun direktiivin 2011/36/EU muuttamisesta (ns. uudistettu ihmiskauppadirektiivi). Uusilla velvoitteilla on vaikutusta tukipalveluiden rahoitustarpeisiin. Lain esitöiden mukaan arviot rahoitustarpeista täsmentyvät oikeusministeriössä uhripoliittisen toimenpideohjelman valmistelun ja direktiivien täytäntöönpanotoimien edetessä. Uhripoliittisen toimenpideohjelman rikoksen uhrien tukipalveluiden rahoituskysymyksiä selvittäneen työryhmän ehdotuksen 19.5.2025 mukaan rikosuhrimaksujen kertymät tulisi kohdentaa EU- ja kansainvälisen sääntelyn edellyttämiin rikoksen uhrien tukipalveluihin uhreille tarjottavan tuen vähimmäistason turvaamiseksi. Rikosuhrimaksujen kertymät tulisi ohjata edelleen uhridirektiivin edellyttämiin rikoksen uhrien yleisiin tukipalveluihin ja Nollalinjan toimintaan. Lisäksi kertymillä tulisi rahoittaa edellä mainittujen uusien velvoitteiden täyttämiseen tarvittavia tukitoimia. Oikeusministeriö ei vielä ole tehnyt päätöksiä 700 000 euron lisämäärärahan jakamisesta.

Rikosten uhrien tukipalveluja tuottaville yhteisöille maksettavista oikeusministeriön avustuksista on vuonna 2025 kohdennettu Nollalinjalle 725 000 euroa ja RIKUlle 4,885 miljoonaa euroa, josta 4,735 miljoonaa euroa julkisen palveluvelvoitteen hoitamiseen ja 150 000 euroa kertaluonteisena avustuksena (joululahjarahaa). Vuonna 2024 avustuksia maksettiin RIKUlle 5 miljoonaa euroa, Nollalinjalle 725 000 euroa ja ihmiskaupan uhrien auttamiseen 300 000 euroa.

Määrärahatasoja vuodelle 2026 ei ole vahvistettu, mutta avustusmomentille nyt esitetty 700 000 euron lisäys mahdollistaa riittävän avustuksen kohdistamisen RIKUlle julkisen palveluvelvoitteen hoitamiseksi vuonna 2026. Julkisen palveluvelvoitteen rahoittaminen ei kuitenkaan vaikuta RIKUn muuhun toimintaan eikä erityispalveluiden rahoitukseen.

Virastotalouden haasteet lyhyellä aikavälillä

Oikeusministeriö on lausunut valiokunnalle antamassaan lausunnossa oikeudenhoidon olevan kokonaisuudessaan toimintakykyinen. Merkittävimpiä haasteita resurssien riittävyydestä kohdistuu tällä hetkellä ulosottolaitokseen erityistäytäntöönpanoon ja ulosottorealisointiin liittyvien ruuhkien purkuun sekä pidempiaikaisesti Rikosseuraamuslaitokseen vankimääräkasvusta johtuen.

Valiokuntakuulemisessa nousi esille ulosottolaitoksen kertaluonteinen määrärahatarve ulosottomyyntien ruuhkanpurkuun. Kokonaisuus liittyen myyntien lisääntymiseen 30 prosentilla, realisointien viivästymiseen, omaisuuden pilaantumisesta aiheutuviin vaikutuksiin valtion vahingonkorvausriskeihin sekä myyntien myötä valtiolle tilitettävien ulosottotulojen kasvuun perustelee noin kahden miljoonan euron lisärahoituksen tarvetta Ulosottolaitokselle. Tällä hallituskaudella toteutettujen uudistusten osalta vankipaikkarahoitus on riittävä, mutta pidemmällä aikavälillä vankimäärän kasvuun vastaaminen vaatisi puolestaan pysyvää lisärahoitusta Rikosseuraamuslaitokselle.

Valiokuntakuulemisessa tuotiin esille huolena Oikeuspalveluvirastoa koskeva potentiaalinen riski toimintamenojen kertaluonteisesta leikkauksesta kuluvan vuoden 2025 lisätalousarviossa. Tilannekuva pohjautuu valtiovarainministeriön ehdotukseen kolmanneksi lisätalousarvioksi (julkaistu 23.9.2025) ja kolmannen lisätalousarvion käsittely on valtioneuvostossa vielä kesken. Valtiovarainministeriön ehdotus sisältää poikkeuksellisen ratkaisun, jossa viraston toimintamenomomentilta siirretään 5,7 milj. euroa Yksityisille oikeusavustajille maksettavat korvaukset -arviomäärärahamomentille (25.15.50). Arviomäärärahan luonteeseen kuuluu, että talousarvioon otettu määräraha voidaan lakiin perustuvista syistä ylittää ja arviomäärärahaa käytetään menoihin, joiden tarkkaa määrää ei voida täysin ennakoida eikä menojen maksamiseen ole harkintavaltaa. Yksityisten oikeusavustajien käytön taustalla on kansalaisen oikeusapulakiin (257/2002) perustuva oikeus valita, haluaako hän oikeudenkäynnissä avustajakseen julkisen oikeusavustajan vai yksityisen avustajan. Arviomäärärahat muodostavat suurimman määräraharyhmän valtion 90 mrd. euron talousarviosta ja käsittelyssä olevan valtiovarainministeriön lisätalousarvioehdotus sisältää muissa pääluokissa lisärahoitusta arviomäärärahamomenteille yli 150 milj. euroa. Asiassa poikkeuksellista on se, että arviomäärärahana budjetoitujen valtion korvausvelvollisuuteen perustavaa menoa katetaan leikkaamalla 5,7 milj. euroa viraston toimintamenoista eikä tarvetta käsitellä tavanomaisen menettely mukaisesti lisämäärärahana.

Lisätiedot:
Budjettineuvos Niina Puolusmäki p. 029 50103, (etunimi.sukunimi@gov.fi)